

HÁDA BÉLA

Geopolitikai játszmák és hatalmi építkezés

Dél-Ázsiában

a 21. század harmadik évtizedének elején

GEOPOLITIKAI JÁTSZMÁK ÉS HATALMI ÉPÍTKEZÉS DÉL-ÁZSIÁBAN A 21. SZÁZAD HARMADIK ÉVTIZEDÉNEK ELEJÉN¹

HÁDA BÉLA²

Absztrakt

Dél-Ázsia különleges szerepet tölt be a jelenkori világrendben. Míg India, a térség domináns állama a 21. századra globális hatalmi ambíciókat mutat, aközben a Dél-Ázsiát határoló Indiai-óceán stratégiai jelentőségre tett szert a tágabb ázsiai-csendes-óceáni térség nagyhatalmainak szemében is. Ez a tanulmány adatokkal alátámasztva ismerteti Dél-Ázsia jelenkori gazdasági, demográfiai és katonai helyzetét a környező régiókkal összehasonlítva. Kapcsolódva ehhez részletesen is bemutatja az indiai hatalmi politika alapját képező legfontosabb törekvéseket és eredményeket, a hagyományos és nukleáris fegyverkezéstől, a nagyhatalmi kapcsolatok fejlődésén át, a tengeri hatalmi státuszig. Majd a Dél-Ázsiában érdekelt külső hatalmak, az Amerikai Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság térségbeli politikájának elemzése következik, amely különös figyelmet szentel annak, hogy a világ két vezető hatalmának versengése milyen hatást gyakorol a helyi viszonyokra. A kép változatos. Egyes dél-ázsiai országok számára nélkülözhetetlen a kínai támogatás, míg mások inkább az ellensúlyt keresik az indiai hatalmi fölényvel szemben. Végezetül a tanulmány néhány megállapítást is tesz a térség jövőbeli kilátásaira vonatkozóan.

Kulcsszavak: Dél-Ázsia, India, geopolitika, nagyhatalmi játszmák, stratégiák

¹ Jelen tanulmány a TKP2021-NVA-16 azonosítószámú NKE HHK pályázat „Alkalmazott katonai műszaki-, had-, és társadalomtudományi kutatások a nemzetvédelem, nemzetbiztonság területén a Hadtudományi és Honvédtisztképző Karon” támogatásával készült.

² Háda Béla PhD, Tudományos munkatárs, Nemzeti Közszerződési Egyetem, Eötvös József Kutatóközpont, Stratégiai Védelmi Kutatóintézet.

Abstract

South Asia plays a special role in the contemporary world order. While the dominant state of the region, India has global power ambitions for the 21st century, the Indian Ocean bordering South Asia has also gained strategic importance in the eyes of the great powers of the wider Asia-Pacific. This paper, supported by data, describes the current economic, demographic and military situation of South Asia compared to the neighbouring regions. Linked to this, it also presents in details the key aspirations and achievements that underpin India's great power policy, from conventional and nuclear armaments through the development of relations with other great powers to maritime power status. This is followed by an analysis of the regional policies of the external powers interested in South Asia, the United States of America and the People's Republic of China, which pays particular attention to the impact of competition between the world's two leading powers on local relations. The picture is varied. For some South Asian countries, Chinese support is essential, while others prefer to counterbalance India's regional dominance. Finally, the paper makes some findings about the future prospects of South Asia.

Keywords: South Asia, India, geopolitics, great power games, strategies

1. Bevezetés

Dél-Ázsia az ismert történelem legkorábbi korszakaitól kezdve egyedi fejlődési centrumot képez a Földön, mely napjainkra is markánsan megkülönböztethető a szűkebb értelemben vett Ázsia másik két nagytérségétől, Délkelet-Ázsiától és Északkelet-Ázsiától. Jóllehet, maga az elnevezés igen erőltetett, földrajztudományi ihletettségűnek tűnik, térségünket valójában az itt élő népek történelmi, kulturális és politikai fejlődésének számtalan, természetes összefonódása határozza meg. A múltban az indiai szubkontinens, illetve az Elő-India kifejezések is használatban voltak rá, amelyek jól érzékeltették, hogy a nyugati ember hagyományosan az indiai civilizációval azonosította a világnak ezt a részét.

Noha különböző szempontok figyelembevétele mellett a világ nagytérségeinek lehatárolása több ponton vitatható lehet, a legelterjedtebb nézet szerint manapság nyolc államot szoktak Dél-Ázsiához sorolni. Ezek: Afganisztán, Pakisztán, India, Nepál, Bhután, Banglades, a Maldív-szigetek és Srí Lanka. Jelen tanulmány is ezt az országcsoportot tekinti vizsgálat tárgyának. Fontos itt előre bocsátani, hogy noha a modern Indiai Köztársaság valóban a térség vezető állama (jelen tanulmányban is különös figyelmet kap), ám az az állítás, hogy Dél-Ázsia tulajdonképpen nem is szól másról, mint az indiai nagyhatalomról és szűkebb érdekövezetéről erősen túlzó, leginkább az indiai keményvonalas nacionalizmus világképére emlékeztető interpretáció. Napjainkban térségünk országait társadalompolitikai és külpolitikai értelemben egyaránt markánsan eltérő tendenciák jellemzik, melyek nem függetlenek az önálló nemzeti identitás megerősítésére, illetve az indiai hatalmi dominancia ellensúlyozására irányuló törekvéseiktől. Éppen ezek teszik lehetővé az idegen (értsük: térségen kívül elhelyezkedő) hatalmak befolyásának építését, létrehozva azt a speciális stratégiai környezetet, melyet egyszerre jellemez India (lassan globálissá váló) nagyhatalmi képességrendszerének fejlődése, és az erősödő amerikai-kínai, illetve indiai-kínai rivalizálás helyi megnyilvánulásai. Szemben a hidegháborús idősakkal, amikor

Dél-Ázsia belső erőviszonyai még sokkal inkább a szuperhatalmak politikájának függvényei voltak, a 21. századra India (és kisebb részben Pakisztán) saját képességeinek fejlődésével megerősítette a dél-ázsiai regionális biztonsági komplexum³ saját belső dinamikáját és a főszereplők egyikévé lépett elő a multipoláris világ hatalmi játszmáiban.

A továbbiakban annak szentelünk részletesebb figyelmet, hogy egyrészt milyen tényezők befolyásolják a térség pozícióit a kontinens többi részéhez képest, másrészt pedig napjainkban milyen nagyhatalmi aspirációk formálják Dél-Ázsia államainak életét.

2. Egyedi fejlődési tendenciák a 2020-as évek elejére

Ha a statisztikai adatsorokkal ábrázolható jelenségeket vesszük figyelembe, Dél-Ázsiának ígéretes és kevésbé szerencsés adottságai egyaránt megfigyelhetők Ázsia másik két nagytérségével összevetve. Mindenekelőtt, a demográfiai növekedés ma itt a legmagasabb a szűkebb értelemben vett Ázsiában. Az 1990-ben jellemző, nagyjából 1133,5 milliós lakossága 2020-re több, mint 723 millió fővel, 1857 millióra nőtt (World Bank, 2021a). Ezzel 2020 végére Eurázsia legnépesebb nagytérségének számított, a világ össznépességének pedig nagyjából 24 százalékát képviselte. Mintegy 3 százalékkal többet, mint a Kína központú Északkelet-Ázsia, melyet sokáig a Föld legnépesebb területének ismertek. Ez az összességében impozáns szám azonban területi szinten nem egységes demográfiai folyamatokat takar. Noha sokan máig úgy vélik, hogy az itteni népességnövekedés túlnyomó részéért India a „felelős”, valójában a dél-ázsiai térség lakosságának egyre kisebb részarányát kormányozzák Újdelhiből. Még 1990-ben India a térség népességének 77 százalékát adta, addig 2020-ra ez 74 százalékra zsugorodott, még a folyamatos népességnövekedés dacára is. Párhuzamosan ezzel Dél-Ázsia északnyugati részének folyamatos súlynövekedése tapasztalható. Afganisztán 1990-2020 között konzervatív becslés szerint is két és félszeresére, míg Pakisztán kétszeresére növelte lakosságának lélekszámát. Utóbbi részarányát térségünk népességéből pedig 9 százalékról 12 százalékra növelte (World Bank, 2021a).

Mindemellett az Indiai Köztársaság lakosság száma becslések szerint nagyjából 2025-re megelőzheti a Kínai Népköztársaságét. Ezzel lezárul egy korszak, amikor a Föld legnépesebb nemzetének a kínait tekintettük. India népessége egyébként várhatóan valamikor évszázadunk második felében tetőzik majd, különböző becslések szerint valahol 1,5-1,7 milliárd fő között (United Nations, 2017). Pakisztán demográfiai dinamikája pedig még nagyobb arányú növekedést is valószínűsít, amivel 2019. évi ötödik helyéről minden bizonnyal feljebb kerül majd a legnépesebb országok listáján, nem kizárt az sem, hogy az Egyesült Államokkal egy méretkategóriába kerülve.

Gazdasági vonatkozásban a képünk kettős. Míg az egy főre jutó átlagos GDP és az emberi fejlődés lehetőségeinek figyelembevételével térségünk a legelmaradottabb képet nyújtja Irántól keletre, addig a fejlődés üteme is itt volt a leggyorsabb a 2010-es évek második felétől (Reland, 2018). Az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számítva Dél-Ázsiában mindössze 6131 amerikai dollár (USD) volt (Trading Economics, 2021). Tény, hogy ebben a 2020 tavaszán felfutó koronavírus-járvány kezelésé-

³ A biztonsági tanulmányok Koppenhágai Iskolájával, azon belül is Barry Buzan és Ole Wæver munkásságával azonosított regionális biztonsági komplexumok elmélete lényegében a bevezetőben tárgyalt országcsoporthoz érti a dél-ázsiai regionális biztonsági komplexum alatt.

nek gazdasági hatásai is nagyban közrejátszottak, mégis igaz, hogy ezzel az adattal térségünknek csak a szubszaharai Afrika tűnik szegényebbnek. Két dologra azonban rögtön emlékeztetni kell, amikor ezeket az adatokat idézzük: egyrészt, hogy a nagyképet ábrázoló statisztikai adatok mögött nagyon szélsőséges társadalmi valóság (sőt, valóságok) húzódnak meg, másrészt, hogy a térség államai között is nagyon jelentősek a teljesítménykülönbségek. Dél-Ázsia gazdasági termelésének 80 százalékát India produkálja. Mellette 2020-ban Pakisztán és Banglades 8-8 százalékot képviselt, a többiek részaránya elenyésző maradt (World Bank, 2021b). Világkereskedelmi szerepüket illetően a térség nyolc országából hat a fejletlen országokra jellemző külkereskedelmi szerkezettel rendelkezik, alapvetően nyersanyagokat, mezőgazdasági termékeket, esetleg ruházati- és textilipari termékeket (Bhután esetében elektromos áramot) exportálva és fejlett ipari termékeket importálva. A Maldív-szigetek kevésbé hasonlítható ehhez a körhöz, mivel a GDP döntő részét az idegenforgalom és a halászat adja. India exportja ugyanakkor lényegesen sokszínűbb és fejlettebb gazdaság képét mutatja a szomszédjainál. Jelentős a gépipari berendezések és gyógyszeripari termékek exportja. Noha a kínai, japán, vagy dél-koreai világkereskedelmi pozíciókat India még nem veszélyezteti, Dél-Ázsiából a 21. század harmadik évtizedének elejére az ő termékei érhetőek el legnagyobb mennyiségben és legváltozatosabb kínálattal a világpiacon.

Hála a kilencvenes évek első felétől megindult intenzív fejlődési folyamatnak, India általános életszínvonalában is történt érdemi változás az elmúlt évtizedekben. Srí Lanka és a Maldív-szigetek ugyan még 2020-ban is a legmagasabb egy főre jutó GDP-t tudhatták magukénak a térségben, utánuk pedig a kicsiny Bhután következett, ám India ekkorra már a negyedik helyre zárkozott fel a rangsorban és a nagy gazdaságok közül egyértelműen a legfejlettebbé vált Dél-Ázsiában. Ugyanakkor még ez a (vásárlóerő-paritáson 6501 USD-t kitevő) egy főre jutó GDP is alig több, mint harmada volt a 2020-as kínai adatnak (17 204 USD) (World Bank, 2021c).

Gazdasági tekintetben tehát érdemes rövid tanulságként levonnunk, hogy noha a dél-ázsiai térség és azon belül India fokozatosan növeli súlyát Eurázsian belül, attól még mindig nagyon messze van, hogy az elérhető átlagos életszínvonal tekintetében utolérje Északkelet-Ázsiát, vagy Délkelet-Ázsiát. Ám ha a gazdaság összesített kapacitásait vesszük figyelembe (melyek egy ország hatalmi potenciálja és befolyása szempontjából sokkal relevánsabbak, mint az egy főre vetített értékek), akkor azt látjuk, hogy India 2020-ban vásárlóerő-paritáson számítva már a harmadik, de USD-ben kifejezett nominálértéken is a hatodik legmagasabb GDP-vel rendelkezett a világon. Jövője pedig minden, jelenleg rendelkezésre álló számítás szerint még imponálóbb lehet. 2021-ben India a világ teljes megtermelt GDP-jének (vásárlóerő-paritáson) nagyjából 7 százalékát képviselte (O'Neill, 2021), ám például az OECD előrejelzése szerint részesedése 2060-ra akár a 11 százalékot is elérheti. Összehasonlításképpen ugyanezen számítás szerint az USA akkor 14 százalékot képvisel majd a világ GDP-jéből (Organization for Economic Cooperation and Development, 2013). Emellett India már 2022-ben is a legnagyobb munkaképes korú népességgel rendelkezik a világon, és ennek lélekszáma még hosszú ideig növekedést mutat majd. Ugyanakkor az óriási potenciális munkaerő-tömeg kihívások forrása is. Havonta mintegy egymillió főre szokás becsülni az újonnan piacra lépő munkavállalók számát az országban, akiknek munkával való ellátása súlyos kihívásokat állít a mindenkori indiai kormányok elé (Tandom, 2018), egyúttal a munkavállalási célú migrációnak is állandó utánpótlást biztosít a folyamat. Végezetül a fegyverkezési mutatókat szemügyre véve mindenekelőtt újfent két szabályosságra érdemes felhívni a figyelmet: egyrészt – szemben a nyugati világgal – Dél-Ázsiában soha nem csök-

kentek a katonai célra fordított kiadások. Még a hidegháború lezárulásával sem, a helyi körülmények egyszerűen nem tették ezt lehetővé. A kilencvenes évek szerény növekedése az ezredfordulóra aztán magasabb ütemre kapcsolt (Sandler & George, 2016, pp. 179-180). Másrészt pedig a dél-ázsiai fegyverkezés két meghatározó szereplője India és Pakisztán, a többi térségbeli állam beszerzései értékben, minőség és mennyiség tekintetében is messze elmaradnak mögöttük. Dél-Ázsia katonai kiadásainak több, mint 90 százalékát a két vezető hatalom eszközölte a 2010-es évek végén is (SIPRI Military Expenditure Database, 2021). Nem indokolatlan tehát, hogy e két állammal szoktak elsősorban számolni, amikor Dél-Ázsia katonai erőviszonyai kerülnek terítékre. Az aszimmetria azonban közöttük is nagy. India katonai költségvetése ugyanis még 2019-ben is majdnem hétszer akkora volt, mint Pakisztáné (SIPRI Military Expenditure Database, 2021). Alább még részletesebben kitérünk az indiai nagyhatalmi program eredményeire, itt arra érdemes felhívni a figyelmet, hogy a kétségtelen konvencionális erőfölénye dacára Pakisztán a stratégiai csapásmérő képességek tekintetében minden jel szerint releváns ellensúlyt képez riválisával szemben. 2021-re szakértői becslések nagyjából 160 bevethető állapotú indiai nukleáris fegyverrel szemben 165 hasonló pakisztáni eszköz létezését feltételezték (Federation of American Scientists, 2021). Ehhez azonnal hozzá kell tennünk, hogy a fegyverek vélelmezhető mennyisége szakértői becsléseken nyugszik, így valamennyi bizonytalanság van ezzel kapcsolatban, még ha a becslések elég megbízhatóak is szoktak lenni. Fontos továbbá, hogy az atomfegyverek bevetésének képességeit illetően India előnye mutatkozik, döntően a működőképes nukleáris triádnak, illetve a nagyobb hatótávolságú hordozórakétáknak köszönhetően (Háda, 2019). Pakisztán viszont nem akar olyan messzire löni, mint India. Iszlámábád célja, hogy képes legyen „belőni” keleti szomszédjának teljes területét olyan mennyiségű tömegpusztító fegyverrel, amely elrettenti riválisát egy komolyabb fegyveres konfliktus felvállalásától. Újdelhi ezzel szemben nem csak Pakisztánnal, hanem Kínával szemben is törekszik erőt mutatni, valamint korlátozott globális hatalomként a külföldi presztízsének biztosításában is szerepet szán a nukleáris képességeinek. Mindez azt jelenti, hogy a stratégiai elrettetés Dél-Ázsia vonatkozásában két szinten valósul meg. Egyrészt a régió belül, ha aszimmetrikusan is, de hitelesen fennáll a két vezető dél-ázsiai ország viszonylatában. Másrészt, a régió kívül India már képes elérni ballisztikus rakétáival Kína legtávolabbi vidékeit is és igyekszik minél szélesebb földrajzi térségben képessé válni a nukleáris csapásmérésre, ezáltal globális hatalomként megjelenni. Utóbbi tekintetben azonban ma még egyértelmű Peking fölénye.

Mindemellett a dél-ázsiai térségen belül zajlik a multipoláris világrend egyik centrumának megszerveződése, amely indokoltá teszi, hogy külön is foglalkozzunk India hatalmi ambícióival és valós lehetőségeivel.

3. India, a regionális hatalom

Mint fentebb már érzékeltettük, szinte nincs olyan, hatalmi politikai megközelítésben releváns mutató, amely alapján ne lehetne megállapítani az Indiai Köztársaság döntő mértékű fölényét a dél-ázsiai térség bármelyik másik államával szemben. Egyetlen kivételt tehát a nukleáris fegyverek mennyisége jelent, amelyben csekély mértékű pakisztáni fölény gyanítható. Más tekintetben azonban Újdelhi uralja a hatalmi küzdőteret. Tulajdonképpen India a dél-ázsiai regionális biztonsági komplexum egyetlen állama, amely – ha korlátozottan is – de globális játékosnak tekinthető. Ez egyúttal azt is

jelenti, hogy fő kihívója elsősorban a térségen kívülről érkező, a Kínai Népköztársaság „személyében”. Újdelhi korlátozott globális szereplőként való megjelenése a nemzetközi rend alakulása szempontjából korszakos jelenség, ám az ország részéről hosszú fejlődés áll mögötte.

India kormányzó elitjének az ország 1947. évi függetlenné válásától kezdve volt egy sajátos elképzelése hazája nagyhatalmi státuszáról. Eleinte azonban ez inkább az erkölcsi iránymutató, a hidegháborús szembenálláshoz képest alternatív világértelmezést nyújtó szellemi központ szerepét takarta volna (Cohen, 2001), mivel a súlyos külső gazdasági támogatásra szoruló, katonailag gyenge (és saját elitje által gyengén is tartott) India többre nem lehetett képes. Ez még a kínaiaktól elszenvedett 1962 őszi háborús vereség nyomán változni kezdett a katonai célú nukleáris kutatások elindításával és a hagyományos fegyverkezés felfuttatásával. A hetvenes évek elejétől India már egyértelműen Dél-Ázsia regionális hatalma volt (Háda, 2019), emellett megfogalmazott egy tágabb, az egész Indiai-óceán térségére vonatkozó biztonságpolitikai koncepciót is. Utóbbi az indiai-óceáni békeövezet terveként vált ismertté (Indian National Congress, 1970), és Újdelhi dominanciája mellett lényegében kivonta volna az óceán térségét a hidegháborús játszmákból. Persze – minthogy a szuperhatalmak nem voltak érdekelték önmaguk földrajzi korlátozásában és India számára egy saját külön hatalmi érdekövezet lehatárolásában – semmi nem lett belőle. Mindezeket azért érdemes itt felidézni, mert – köszönhetően az indiai stratégiai gondolkodás konzekvens fejlődésének – az említett törekvések a 21. század harmadik évtizedének elején is megfigyelhetőek az ország részéről. Mindez ugyanakkor bizonyos ellentmondások forrását is jelenti. Napjainkban az indiai politikai és katonai elit részéről továbbra is nagy népszerűségnek örvendenek azok a gondolatok, melyek az országot egyfajta soft power hatalomként szeretnék láttatni, amely jótékonyan viszonyul a baráti államokhoz, erkölcsi példát mutat a világnak és a párbeszédet helyezve előtérbe békés megoldásokat keres a felmerülő problémákra. Ezzel szemben 2021-re India alapvetően katonai hatalom, békeidőben több, mint 1,45 millió fős hadereje a harmadik legnagyobb a világon és a második Ázsiában (Hackett, 2021, p. 259). Védelmi ráfordításai 2011 és 2020 között mintegy 34 százalékkal bővültek. (da Silva et al., 2021) 2019-re pedig India már nominálértéken is a harmadik legnagyobb védelmi költségvetéssel rendelkező ország volt a Földön, messze megelőzve Európa hagyományos nagyhatalmait, közöttük egykori gyarmatosítóját, az Egyesült Királyságot is (Association for Defending Victims of Terrorism, 2020).

Hatalmi pozíciójának leghitelesebb támaszai továbbra is a katonai dimenzióhoz kapcsolódnak. Ilyenek a hiteles minimális elrettetéshez elégséges nukleáris csapásmérő-képesség, a gyorsan fejlődő haditengerészet, illetve a másik két haderőnem korszerűsítése is, sok esetben hazai, vagy Oroszországgal közös fejlesztésű eszközrendszerekkel. Újdelhi védelmi koncepciói a kétezres és 2010-es évek folyamán evolutív fejlődést mutattak, melynek eredményeképpen az ország egyre komolyabb elvárásokat fogalmazott meg fegyveres erejével szemben. Közülük a legnagyobb publicitást az egyszerre két egymástól független fegyveres konfliktus megvívásának képessége és a haditengerészeti érdekövezetek kiterjesztése kapta. Előbbi még 2009-ben kapott nyilvánosságot és egyértelműen a pakisztáni-kínai szövetség ellensúlyozásának szándéka áll mögötte (Lodhi, 2010). Utóbbi pedig a 2015. évi tengeri védelmi stratégiával érkezett újabb mérföldkőhöz, mely immár a fél világra kiterjedően deklarálta India másodlagos és az egész Indiai-óceánra az elsődleges tengeri érdekövezetét (Integrated Headquarters, 2015, pp. 32-35). Technikai oldalról ezt a flotta ütőképességének gyors növekedése támasztja alá. 2021 végére Indiának két flottarepülőgép-hordozója állt rendszerben. A haditengerészeti légierő alkalmazása tekintetében Dél-Ázsiában nem akadt párja, és a tágabb Ázsiában is csak Kína és Japán

tudott nagyobb kapacitásokat felmutatni. Felszíni egységeinek számát illetően az indiai flotta nem számít kimagaslóan nagyra, ám az eszközállomány sokat fejlődött az elmúlt két évtizedben. 2021-re az indiai flotta nagyjából 280 hajóegységet üzemeltetett, melyből az említett két repülőgép-hordozó mellett 16 tengeralattjáró, 10 romboló és 17 fregatt volt (Hackett, 2021, p. 261). Technikai színvonaluk azonban eléggé változatos, részletekbe bocsátkozás nélkül érdemes jelezni, hogy például a tengeralattjáró-állomány zöme eléggé korszerűtlen, nem éppen tengeri nagyhatalom arculatát mutatja. A fejlődési igények tehát nagyok, ám az ebből fakadó hátrányokat némileg ellensúlyozzák az ország geopolitikai adottságaiból fakadó előnyei.

Külpolitikai tekintetben pedig az Egyesült Államok nyílt támogatása lendített sokat azon az ambícióon, mely Indiát a róla elnevezett óceán vezető hatalmi szerepébe helyezné. A 2017. decemberi amerikai nemzetbiztonsági stratégia (White House, 2017) nyíltan kimondja, hogy az USA támogatja India nettó biztonsági szolgáltató szerepét a térségben. Ez utóbbi igény az említett 2015. évi indiai tengeri biztonsági stratégiában kapott nyilvános kifejezést (Integrated Headquarters, 2015, p. 8), lényege pedig az lenne, hogy az ország egyoldalúan biztosítja a tengeri áru- és személyforgalom biztonságát az Indiai-óceánon azon térségbeli államok számára, akik ebben érdekeltek, de nem rendelkeznek eszközökkel a szavatolásához. India emellett fenntartja azon törekvését is, hogy az idegen hatalmak katonai jelenléte nemkívánatos az óceánon. Sokban hasonlít mindez a hetvenes évek békeövezetének tervére, ám az akkori szuperhatalmak helyett ma már a Kínai Népköztársaság távoltage a cél.

A 2020 tavaszán-nyarán széles körű korlátozásokkal (ún. nemzeti zárlattal) kezelt koronavírus-járvány ugyanakkor minden jel szerint komoly hatással volt az indiai védelmi szektor finanszírozására is. A Pénzügyminisztérium az első negyedévben a teljes évi előirányzott összeg 20 százalékában maximalta a védelmi ágazat számára eszközölhető kifizetéseket, mely természetesen hátráltatta a folyamatban lévő modernizációs programokat (Hackett, 2021, p. 227), hosszabb távon azonban aligha lesz érdemi hatással az ország hatalmi pozíciójának alakulására.

4. Külső hatalmi aspirációk és geopolitikai játszmák

A hidegháború lezárulása, majd a Szovjetunió összeomlása Dél-Ázsiába is korszakos változásokat hozott. Moszkvából 1991 végétől egy olyan országot irányítottak, mely már nem volt közvetlenül határos a térségünkkel, helyi befolyása pedig rendkívül gyorsan csökkent. Oroszország ugyanakkor továbbra is nagyon fontos partner volt India számára, elsősorban azért, mert az indiai fegyveres erők több fegyverneménél kiválthatatlannak bizonyult a szovjet eredetű haditechnika. Napjainkra olyan közös fejlesztési eredmények jellemzik a két ország haditechnikai együttműködését, mint az ötödik generációs vadászbombázók fejlesztése, vagy a BrahMos robotrepülőgépek gyártása. Moszkva hatása Dél-Ázsia stratégiai folyamataira azonban napjainkig nem tudott helyreállni. India stratégiai önállósága és amerikai orientációja nem is tesz kívánatosabbá többet, mint a kölcsönös hasznon nyugvó haditechnológiai kooperáció és a biztonságpolitikai párbeszéd.

Habár az 1990-es években megfigyelhető volt egyfajta relatív elérdektelenedés a nyugati hatalmak körében Dél-Ázsia iránt az ezredfordulót követően a térség újra gyors felértékelődésen ment keresztül

a nemzetközi kapcsolatokban. Ennek csak egyik, bár nem jelentéktelen oka volt a 2001. szeptember 11-i terrortámadások megtorlásaként lezajlott amerikai fellépés az afganisztáni tálib rezsim felszámolására, mely komoly diplomáciai és pénzügyi lehetőségeket nyitott meg az éppen újra diktatórikus periódusát élő Pakisztán előtt. Iszlámábád csaknem két évtizedre visszanyerte az egykori hidegháborús szövetségesének kiemelt figyelmét, mely a fegyveres erők korszerűsítésére éppúgy jótékony hatást gyakorolt (Epstein & Kronstadt, 2012), mint a gazdasági növekedés felfuttatásához szükséges külső források bevonására (Fedorov, 2008). Pakisztán párhuzamosan igyekezett kiaknázni az amerikai és kínai kapcsolataiból származó előnyöket. Igen különleges helyzetet teremtett számára, hogy a világ mindkét vezető hatalmát barátjának tudhatta, ám a sorrend egyértelmű volt. Iszlámábádban az amerikaiakat megbízhatatlan szövetségesnek tartották, akik csak akkor foglalkoznak Pakisztánnal, ha az éppen érdekükben áll. Ezzel szemben Kínát olyan stabil szövetségesnek tekintik, amellyel tartós, a közvetlen Dél-Ázsiai térséget érintő stratégiai érdekek kötik össze Iszlámábádot. Ennek megfelelően a pekingi kapcsolatok prioritizálása figyelhető meg a részükről, amit a 2020-as évek elejének fejleményei csak még könnyebbé tettek. A kínai szempontokról alább még bővebben lesz szó.

Washington számára ismert volt a pakisztáni állam rejtett támogatása a tálibok és egyéb dél-ázsiai terroristaszervezetek javára. Bizalomról tehát részéről sem lehetett beszélni a két politikai elit között és az Egyesült Államok már a kétezres évek elejétől nagyobb jelentőséget tulajdonított az Indiához fűződő kapcsolatainak fejlesztésének. Ez utóbbiban nem annyira a pakisztáni politikával szembeni fenntartások működtek közre, mintsem a hosszabb távú stratégiai megfontolások. George W. Bush és az őt követő Barack H. Obama kormányai számára egyaránt világos volt, hogy a Kínai Népköztársaság egyre növekvő kihívását az Egyesült Államok globális vezető szerepére és ázsiai hatalmi érdekeire nézvést célszerű lenne még a kontinensen ellensúlyozni. Ez nem csak valamivel olcsóbb, de a közvetlen amerikai biztonsági érdekekre nézve kevésbé veszélyes stratégiának tűnt. Világos volt azonban, hogy noha Japán, Dél-Korea, vagy éppen Ausztrália továbbra is kulcsfontosságú szövetségesek maradtak, ám csak egy állam létezik Irántól keletre, amelynek méretei és katonai célokra mozgósítható tartalékai párba állíthatók a kínaiakkal, és ez India. Ráadásul az Indiai-óceán tengelyében elhelyezkedve, saját nukleáris ütőerővel rendelkezve az ország olyan lehetőségek birtokában van, melyek kiaknázása nagyon könnyen ütközik Peking stratégiai érdekeivel. Így az amerikai félnek nem is igen van más dolga, mint elismerni Dél-Ázsia legnagyobb államának addigi eredményeit és segítségére lenni abban, hogy még tovább tudja fejleszteni azokat a képességeit, amelyek az indiai-óceáni térség vezető helyi hatalmának szerepét biztosítják a számára. Ennek szellemében a kétezres évektől kibontakozó amerikai-indiai együttműködés kiterjedt Újdelhi, de facto atomhatalmi státuszának elismerésére és a békés célú nukleáris együttműködésre, a korszerű amerikai haditechnikai eszközök értékesítésének lehetőségére és a haderőnemek közötti szakmai együttműködésre. Utóbbiak közül is kiemelt figyelmet szoktak kapni az évente megrendezett „Malabár” tengeri hadgyakorlatok, amelyek keretében az amerikai s indiai haditengerészeti egységek különböző szituációkban gyakorolják a hatékony együttműködést. Duójukhoz 2015-től a japán, 2020-tól pedig az ausztrál haditengerészet is csatlakozott a gyakorlatokhoz, így az lényegében a QUAD együttműködés hadijátékává kezdett válni.

A Négyoldalú Biztonsági Párbeszéd (Quadrilateral Security Dialogue – QUAD) formálisan 2007-ben alakult meg japán kezdeményezésre, majd egy évtizednyi stagnálás után 2017-ben kapott új lendületet a tagok együttműködése (Fukushima, 2018). Jóllehet, a Kína-ellenes tartalom kezdettől fogva egyértelmű volt, a négy állam hivatalosan a nemzetközi jog betartására, a demokratikus érté-

kek hangsúlyozására, valamint a szabad és békés indiai-csendes-óceáni térség fenntartására alapozta együttműködését. 2020-tól azonban a védelempolitikai kooperáció is erősödésnek indult. Az év szeptemberében Japán és India szorosabbra vonta katonai együttműködését (Gill, 2020), és noha Újdelhi hangsúlyozza a QUAD nem-katonai jellegét (Chaudhury, 2021), Peking egyre inkább igyekszik elántorítani a kisebb dél-ázsiai államokat a társulással való szorosabb együttműködéstől.

Miután 2020. február 29-én az Egyesült Államok megállapodott az afganisztáni tálibokkal az amerikai erők kivonásáról (U.S. Department of State, 2020), Dél-Ázsia északnyugati térségének stratégiai folyamataiba új időszámítás köszöntött be. Ekkor már néhány éve újra mélypontra kerültek a pakisztáni-amerikai kapcsolatok, a kivonulás pedig világossá tette, hogy immár nincs érdemi verseny a térség két vezető állama között az amerikai támogatásért: India maradt az USA legfontosabb barátja a világnak ezen a részén. Az afganisztáni Gháni-kormány magára hagyása ugyanakkor nem tett jót India biztonsági helyzetének. Voltaképpen a kabuli rendszer 2021. nyári összeomlása és a tálibok újbóli hatalomátvétele egy Pakisztán által régóta lehetségesnek tartott forgatókönyv valóra válását jelentette. Iszlámábád ezzel újra egy olyan politikai elitcsoportot tudhat Afganisztán élén, amely vele szemben hálára kötelezett, Indiával szemben viszont ellenséges. Általános várakozás, hogy az afganisztáni helyzet megváltozása, növelheti a terrorfenyegetettséget indiai Kasmírban is, ahol az újdelhi kormány 2019 augusztusában felszámolta a helyi muszlim lakosság számára különleges lehetőségeket biztosító alkotmányos garanciákat (Mahurkar, 2019), és visszaminősítette Dzsammu és Kasmír államot szövetségi területté (The Jammu and Kashmir Reorganisation Bill, 2019). Az iszlám bázisú terrorizmus kihívásának kezelése azonban India problémája. Washington számára Afganisztán stratégiai jelentősége lényegében elenyészett 2021-re. Szoros összefüggésben áll ez azzal, hogy az USA minden korábbinál egyértelműbben helyezi kül- és biztonságpolitikájának centrumába azokat a kihívásokat, melyeket a Kínai Népköztársaság hatalmi emelkedése idéz fel számára. Együttal igyekszik kialakítani azokat a képességeket, amelyekkel változatos helyzetekben is rugalmas válaszokat tud adni a kínai akciókra anélkül, hogy mindezzel súlyos fegyveres konfliktust kockáztatna (Campbell & Sullivan, 2019). Dél-Ázsia vonatkozásában ez az afganisztáni lekötöttséget haszontalanná tette, India mind szorosabb együttműködése viszont nagyon is kívánatos maradt. Újdelhi ezáltal, ha regionális szinten veszített is valamit az amerikai kivonulással, az amögött meghúzódó stratégiai koncepciónak köszönhetően a tágabb indiai-csendes-óceáni térségben nyereséget is elkönnyvelhetett.

Kína számára a dél-ázsiai térség eleinte Peking himalájai pozícióinak stabilitása szempontjából volt fontos. Két, egymással összefüggő probléma merült fel ennek kapcsán. Egyrészt, az Indiával közös határt még a gyarmati időszakban húzták meg, ahol a fő tárgyalófélként szereplő Brit Birodalom a kínai állami ideológia szemszögéből imperialista agresszor hatalom volt, melynek nem volt joga követelésekkel fellépni a Középső Birodalommal szemben, emellett ahhoz sem volt joga, hogy Tibetet tárgyalófélként szerepeltesse, mivel az kínai felfogás szerint a birodalom részét képezte és nem volt önálló állam. A Kínai Népköztársaság tehát lényegében a teljes, csaknem 3500 km hosszú indiai-kínai határ státuszát megkérdőjelezte, miközben India legitimnek tekintette azt. Másrészt, Pekingben folyamatosan élt a gyanú, hogy India elitje számára szimpatikus a tibeti függetlenség eszméje és hajlandóak azt tevőlegesen is támogatni, mivel szoros rokonságot vélelmeznek az indiai és tibeti szellemi-világvilág között. A határvonalak kérdésének napirenden tartása a Tibet-politika részét képezte: Kína olyan himalájai területeket követelt Indiától, amelyek felfogása szerint Tibethez tartoznak, míg a határok bizonytalanságával nyomás alatt is tartotta Újdelhit annak érdekében, hogy ne veszélyeztesse

a pekingi érdekeket. 1954-ben megszületett a két ország Tibet-szerződése, amelyben India rögzítette: elismeri a dalai lámák birodalmát a népköztársaság részének. Még abban az évben szignálásra került a két ország megállapodása, amely tartalmazta a békés egymás mellett élés öt alapelveként ismertté vált közös nyilatkozatot. Erre mind a mai napig rendszeresen történik hivatkozás Kína nemzetközi egyezményeiben. Ám az indiai-kínai barátság maga idejében sokat propagált légréte hamar megromlott, és amikor 1959-ben a dél-ázsiai hatalom befogadta a kínai hadsereg elől menekülő XIV. dalai lámát, Pekingben már az alapelvek elárulásáról beszéltek, a viszony mélypontját pedig az 1962 októberében kirobbant 33 napos háború jelentette (Abitbol, 2009).

Az 1962. évi határháború a két ország között a területi vitából szinte semmit nem oldott meg (csak a lakatlan Akszaj Csin plató máig tartó kínai annektálására került sor), viszont – mint utaltunk rá – jelentős változást hozott India biztonság- és védelempolitikájában. Akszaj Csin megszállásával, majd egy évre rá a Pakisztánnal kötött határmegállapodás által (melyben Kína ellenőrzése alá vont a Shaksgam-völgyet is) Peking közvetlenül érintetté vált a kasmíri konfliktusban is. Iszlámábádban ugyanakkor 1962 után új szövetségesre leltek a Kínai Népköztársaságban, mellyel immár közös cél volt India féken tartása és az, hogy sohase szerezhessen érvényt területi igényeinek. Noha az indiai-kínai diplomáciai kapcsolatok 1976-ban újra felvételre kerültek, majd a nyolcvanas évek végétől a gazdasági kapcsolatok fejlesztése mellett is hitet tettek a felek, Ázsia két legnagyobb állama között többé nem állt helyre a bizalom. A 21. század ebben a légkörben köszöntött be a térségbe, ám India potenciális riválisként való fellépése egyre komolyabb stratégiai kihívást jelentett Peking számára. A himalájai térség stabilitása továbbra is szempont maradt, ám a kínai érdekek egyre inkább az óceánhoz kötődtek. 1992-től Kína nettó kőolaj-importőr lett. Éppen abban az időszakban, amikor India útjára indította átfogó gazdasági reformjait és megfogalmazta a Look East Policy-t, mely az ország délkelet-ázsiai befolyásának újjáélesztését célozta. A kínaiak számára ezt követően egyre aggasztóbb lett az úgynevezett Malaka-dilemma, azaz a délkelet-ázsiai Malaka-szoros kiemelkedő szerepe országuk energiahordozó-importjában, illetve nyugat felé menő késztermékelexportjában. A szoros bejáratával szemben ugyanis az indiai Andamán- és Nikobár-szigetek haditengerészeti és légítámaszpontjai helyezkednek el, lényegében a Malaka-térség negyedik államának státuszát biztosítva India számára. A kritikus szempont itt az energiabiztonság, 2020-ban ugyanis a Kínai Népköztársaság kőolaj-felhasználásának 73 százalékát, míg földgázfelhasználásának 41 százalékát importból fedezte (BP, 2020). Túlnyomó részük a tengeren érkezett az országba. Jóllehet, az energiatermelés 57 százaléka még akkor is szénalapú volt (BP, 2020), ez elég jelentős tétel ahhoz, hogy legalább részleges elakadása komoly problémákat idézzen fel a kínai gazdaság működésében. Peking indiai-óceáni pozícióinak megerősítése azon a törekvésen nyugszik, hogy itteni ellátási útvonalai ne legyenek egyoldalúan kitéve az amerikai-indiai szövetségnek. Dél-Ázsia kisebb államainak kritikus szerepe van ebben. Pakisztánban Gvadár kikötőjének fejlesztése gyakorlatilag kínai tőkéből valósult meg a kétezres évek elejétől. A kikötőkomplexum 2016-tól vált működőképesé és részét képezi a Kínai-Pakisztáni Gazdasági Folyosónak (China–Pakistan Economic Corridor – CPEC), melynek koncepciója 2015-től napjainkig foglalja magában a kínai források támogatásával Pakisztánban megvalósuló infrastrukturális fejlesztéseket (Günsberger, 2019, pp. 231-234). A CPEC a széles körben ismert Övezet és Út Kezdeményezés részét képezi, mely a szárazföldi Dél-Ázsiából főként Pakisztánt és Bangladeszt érintené a legerősebben.

India megkerülésének – más szemlélet szerint pedig bekerítésének – programja az indiai-kínai stra-

tégiai játszma igen dinamikus vetülete napjainkban. Az Egyesült Államokban született „Gyöngyosor” teória, amely lényegében arra hívja fel a figyelmet, hogy Kína a délkelet-ázsiai és indiai-óceáni térségekben megvalósított kikötői, repülőtéri és egyéb infrastrukturális beruházásaival, illetve tulajdonszerzéseivel olyan pozíciókra tesz szert, amelyek egyfajta láncolatként körbe veszik az indiai felségvizeket és biztosítják Peking befolyását, szükség esetén pedig akár katonai jelenlétét is itt, komoly karriert futott be az indiai geostratégiai gondolkodásban. A Malaka-szorostól nyugatra a mianmari Kjakpju, a bangladesi Csittagong, a srí lankai Hambantota, a maldív-szigeteki Malé és a pakisztáni Gvadár kikötőfejlesztéseit szokták a „gyöngyosor” szemeiként azonosítani. Újdelhi válasza a „gyémántnyaklánc” névre keresztelt koncepció (Singh, 2021), amely kétoldalú katonai, illetve biztonságpolitikai együttműködések foglalat magába India és néhány Kínával szomszédos (pl. Mongólia), vagy a kínai hatalmi törekvésekkel szemben aggóalmakat tápláló ország (pl. Indonézia) között (Bubna & Mishra, 2020). Az első ízben 2011-ben nyilvánosságra került elképzelés változatos eszközökkel igyekszik megszervezni India szövetségi hálózatát attól függően, hogy a partner mire mutat nyitottságot. Katonai támaszpontok használatától kezdve átfogó gazdasági és biztonsági együttműködésekig terjedt a megállapodások tartalma. Az indiai óceáni térségben 2022-ig Mauritius, a Seychelle-szigetek, Omán, Indonézia és Irán alkotják a nyaklánc „gyémántjait”.

Dél-Ázsia államainak többségét az indiai dominanciától való félelem, valamint a fejlődéshez szükséges befektetések, kereskedelmi lehetőségek megszerzésének vágya teszi nyitottá a kínai ajánlatokra. Helyzetük azonban eltérő. Pakisztán szemében például komoly ideológiai és biztonságpolitikai érvek szólnak a kínai szövetség mellett, melynek életképes regionális alternatívája nem kínálkozik számára. A kisebb térségbeli államok ugyanakkor sokkal nagyobb hangsúlyt fektetnek az egyensúlyozásra a kínai és indiai geostratégiai érdekek között. Nepál, Banglades, Srí Lanka és a Maldív-szigetek fontos célpontjai bár a kínai kapcsolatépítésnek, ám folyamatosan tekintettel kell lenniük India érzékenységre is, aki sokkal nagyobb hatást tud gyakorolni gazdasági és politikai stabilitásukra. Különösen látványos Nepál esete, amely a két ázsiai óriás közé szorulva Indiának való erős – a politikai zsarolást is lehetővé tevő – gazdasági kitettségből az elmúlt években Peking támogatásával kereste volna a kiutat. Katmandu 2017-ben megállapodott ugyan Kínával a csatlakozásról az Övezet és Út Kezdeményezéshez (Giri, 2017), ám a végrehajtás lassan haladt és Xi Jinping kínai elnök 2019. évi nepáli látogatásán meg is mutatkoztak a problémák (Jha, 2019). Az ekkor aláírt megállapodások ugyanis főleg Kínát hozták kedvezőbb pozícióba, így a két szomszéd befolyásának kiegyensúlyozása egymással Nepál esetében nem a jó ajánlatok közötti lavírozást, hanem az érdekek további sérelmét eredményezi. A Maldív-szigetek számára a kínai megjelenés az Indiai-óceánon Nepálhoz hasonlóan az egyensúlyozó stratégia kényszerét hozta el. Peking szinte csodákat ígért Ázsia legkisebb államának. Kínai hitelből 2018-ra készült el például a Maldív-Kínai Barátság Híd, mely a nemzetközi repülőtérnek helyet biztosító Hulhulé szigetet köti össze Malé szigettel, a fővárossal (Seychelles News Agency, 2020). Ám még ugyanabban az évben a szigetország lépett egyet hátra és kilátásba helyezte a beruházási megállapodások felülvizsgálatát. Hogy érzékeljük az ügylet nagyságrendjét: a beruházási program összesen 1,5 milliárd USD értékű hitelt tartalmazott, mely a Maldív-szigetek az évi GDP-jének több, mint 41 százalékával volt egyenértékű (Macan-Markar, 2018). Mindez az ország nagyon jelentős eladósodását eredményezné Kína felé mely a maldív GDP koronavírus-járvány miatti esésének tükrében még a korábban kalkulálnál is súlyosabb helyzetet eredményezne. Srí Lanka esete intő példa erre, ahol Hambantota kikötőjét és repülőtérét szintén kínai hitelből, grandiózus látomásokat kergetve fejlesztették fel, majd a várt bevételek elmaradásával a hitelek törlesztésére

képtelen szigetország 2017-ben 99 évre bérbe kényszerült adni a kikötőt Pekingnek (Wong, 2021). Jóllehet, a kikötő hivatalosan a tengeri selyemút tervének fontos eleme, gyakran hivatkozzák azon kínai taktika iskolapéldájaként is, amely szerint Peking úgy növeli befolyását a dél-ázsiai térségben és veszi át az ellenőrzést fontos létesítmények felett, hogy előtte eladósítja az érintett országot önmaga irányába. Ezt persze Pekingben tagadják, ám a hasonló incidensek jól megvilágítják az intenzív stratégiai versenyt, mely a dél-ázsiai, illetve indiai-óceáni pozíciókért zajlik. Párhuzamosan ezzel, Peking a térség északi határán is kiélezte a helyzetet az elmúlt években. 2017 nyarán a Bhutánnal területi vita tárgyát képező Dokhlam-fennsíkon jelentek meg a kínai haderő útépítő alakulatai, visszavonulásukat pedig csak India határozott fellépése kényszerítette ki. Ez azonban jó eséllyel csak ideiglenes eredmény, mivel a kínai jelenlétet nem messze Dokhlamtól, egy másik vitatott térségben 2022 januárjában is műholdfelvételek bizonyították (Ghoshal et al., 2022). 2020-ban pedig India és Kína himalájai határtérségében törtek ki összetűzések a határellenőrző egységek között. India nukleáris és hagyományos hadviselési képességeinek fejlődése egyre nagyobb kockázatokat társított egy esetleges újabb indiai-kínai határkonfliktushoz. Ám az indiai katonai infrastruktúra fejlesztése Ladakh térségében jó ürügyül szolgált egy korlátozott, alacsony intenzitású összetűzés-sorozat kirobbantásához, mely egyrészt megmutatta a két emelkedő hatalom kormányainak elszántságát tekintélyük és érdekeik megóvására, másrészt elterelte a szélesebb közvélemény figyelmét belső feszültségeikről, melyek okai között indiai részről a koronavírus-járvány kezelésének hibáiról és a hindu nacionalista társadalompolitikából fakadó visszaélésekről, míg kínai oldalról Hong Kong autonómiájának felszámolásáról és az ujjur nemzetiséggel szembeni represszív politikáról érdemes megemlékeznünk.

5. Egy új aranykor vonzásában

Manapság nemigen merül fel kétség az ázsiai fejlődés kilátásaival foglalkozó szakirodalomban arra vonatkozólag, hogy Dél-Ázsia egyre fontosabb szerepet játszik majd a 21. század világgazdasági rendszerében és geopolitikai játszmáiban. Ám az közel sem ennyire egyértelmű, hogy valamennyi itteni állam nyertese lesz majd ennek a folyamatnak. India növekvő hatalmi súlya konszenzust élvező prognózis, ugyanakkor joggal vethetjük fel Afganisztán, Pakisztán és Banglades fokozódó társadalmi feszültségeit is, mint a jövőt terhelő jelenségeket. Nem érdemes figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy Dél-Ázsia stratégiai felértékelődése többnyire az indiai-óceáni szállítási útvonalak mentén fekvő államok előtt nyit meg új lehetőségeket, ezzel szemben a térség himalájai államai (Nepál és Bhután), valamint az északnyugati ütközőállam Afganisztán jóval kevésbé profitál a folyamatból. Utóbbi a tálibok 2021. nyári hatalomátvételével lényegében újra nemzetközi elszigeteltségbe került, fejlődési kilátásait pedig nem csak a tálib kormány szalonképtelensége, de az Iszlám Állam – Horászán szervezettel zajló belháborúja is szűkíti. Alig valamivel jobb a helyzete Pakisztánnak, amelyet 2019-re Banglades megelőzött a vásárlóerő-paritáson mért egy főre jutó GDP tekintetében (World Bank, 2021b), és a koronavírus-járvány hatásai is súlyosan érintettek. Iszlámábád ázsiai (és régiós szintű) összehasonlításban elég gyenge fejlődési potenciált tudott felmutatni az elmúlt három évtizedben és ebben 2022-re sem látszik jelentős javulás. Az ország egyre jobban ráutalt a kínai tőkére, miközben az amerikai érdeklődés nagyot csökkent irányába. Afganisztán ugyanakkor elsősorban neki, valamint Indiának, Kínának és Iránnak okoz majd megoldandó problémákat a közeli jövőben.

India ma az első számú amerikai stratégiai partner szerepét tölti be Dél-Ázsiában és ez várhatóan az előttünk álló években is így marad majd. Az ország stratégiai kultúrájában azonban központi elem a minél nagyobb mértékű önerőre támaszkodás törekvése. India ma még ennek megfelelően nem mutat egyértelmű hajlandóságot kölcsönös védelmi kötelezettségen nyugvó katonai szövetségek megkötésére, hanem általánosabb – bár esetenként szorosabbá váló – biztonsági együttműködéseket vállal fel. Önálló hatalmi centrumként elképzelt jövőjét sajátos megvilágításba helyezi a 2014 óta Indiát kormányzó hindu nacionalista elitcsoporthoz tartozó társadalom- és világszemlélete. India nemzeti fejlődésének, múltjának és jövőjének újrafogalmazása egyúttal az eddig alapvetőnek tekintett, a függetlenné válást követően alkotmányba foglalt értékektől való távolodást is jelenti. A hindu indiai nemzet megteremtése és ennek részeként a muszlim társadalomrészre nehezedő nyomás a belső konfliktusok kieleződéssel fenyeget, egyúttal tovább növeli a távolságot Dél-Ázsia vezető hatalma és a térség jelentős muszlim többségű államai között. Pedig a szorosabb integrációnak értelme is lenne, és a keret is adott hozzá a még 1985-ben alapított SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation) formájában. Mindennek ellenére a bizalomhiány kritikus területeken akadályozza térségünk államainak hatékonyabb együttműködését, ami arra enged következtetni, hogy megosztottságuk a jövőben is széles terepet ad a külső hatalmi befolyásépítésnek a körükben, valamint a gazdasági fejlődés tekintetében is erősen eltérő perspektívákkal bírnak majd.

Felhasznált irodalom

- Abitbol, A. d. (2009). Causes of the 1962 Sino-Indian War. *Josef Korbel Journal of Advanced International Studies*. University of Denver, 1 (Summer), 74-88.
- Association for Defending Victims of Terrorism (2020). *Global military expenditure sees largest annual increase in a decade*. <http://en.advtngo.org/report/1723/global-military-expenditure-sees-largest-annual-increase-in-a-decade>
- BP (2021). *Statistical Review of World Energy – 2021. China's energy market in 2020*. <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-china-insights.pdf>
- Bubna, V. & Mishra, S. (2020. július 14). String of Pearls vs Necklace of Diamonds. *Asia Times*. <https://asiatimes.com/2020/07/string-of-pearls-vs-necklace-of-diamonds/>
- Campbell, K. M. & Sullivan, J. (2019). Competition Without Catastrophe- How America Can Both Challenge and Coexist With China. *Foreign Affairs*. September/October <https://www.foreign-affairs.com/articles/china/competition-with-china-without-catastrophe>
- Chaudhury, D. R. (2021. szeptember 22). To smoothen ruffled feathers in Asia, India terms QUAD a non-military alliance. *The Economic Times*. <https://economictimes.indiatimes.com/news/india/to-smoothen-ruffled-feathers-in-asia-india-terms-quad-a-non-military-alliance/articleshow/86415597.cms?from=mdr>
- Cohen, S. P. (2001). *India: Emerging Power*. Brookings Institution Press.
- da Silva, D. L., Tian, N. & Marksteiner, A. (2021). Trends in World Military Expenditure, 2020. *SIPRI*. https://sipri.org/sites/default/files/2021-04/fs_2104_milex_0.pdf
- Epstein, S. B. & Kronstadt, K. A. (2012). Pakistan: U.S. Foreign Assistance. *CRS Report for Congress*.
- Federation of American Scientists (2021). *Status of World Nuclear Forces*. <https://fas.org/issues/nuclear-weapons/status-world-nuclear-forces/>
- Fedon, P. L. (2008). Role of the Asian Development Bank in Pakistan's Development. *Pakistan Horizon*. 61(3), 37-42.
- Fukushima, A. (2018. november 30). The Quad as a caucus for cooperation. *The Strategist*. Australian Strategic Policy Institute. <https://www.aspi.org.au/the-quad-as-a-caucus-for-cooperation/>
- Ghoshal, D., Katakam, A. & Bhandari, A. (2022. január 13). China steps up construction along disputed Bhutan border. *Reuters*. <https://graphics.reuters.com/CHINA-BHUTAN/BORDER/zjvqknaryvx/>
- Gill, P. (2020. szeptember 11). India and Japan sign 10-year military pact to counter China in the Indo-Pacific — strengthening the QUAD. *Business Insider*. <https://www.businessinsider.in/policy/foreign-policy/news/india-and-japan-sign-10-year-military-pact-to-counter-china-in-the-indo-pacific-strengthening-the-quad/articleshow/78055166.cms>
- Giri, S. (2017. május 12). Nepal, China sign deal on OBOR. *The Kathmandu Post*. <https://kathmandupost.com/national/2017/05/12/nepal-china-sign-framework-deal-on-obor>

- Günsberger D. (2019). A kínai-pakisztáni gazdasági folyosó biztonsági aspektusai: külső és belső kihívások. In Salát Gergely – Szakáli Máté – Szilágyi Zsolt (szerk.), *Veszélyes vizeken*. (pp. 231-252.) Typotex.
- Hackett, J. (2021). *The Military Balance 2021*. Routledge.
- Háda B. (2019). *India biztonságpolitikájának evolúciója 1947–2017*. NKE.
- Indian National Congress (1970). *Address at the Third Conference of the Heads of State or Government of Nonaligned Countries [Lusaka, September 1970]*. Speeches., <http://inc.in/resources/speeches/337-India-And-The-Third-World>
- Integrated Headquarters (2015). *Ensuring Secure Seas: Indian Maritime Security Strategy*. Ministry of Defence. https://indiannavy.nic.in/sites/default/files/Indian_Maritime_Security_Strategy_Document_25Jan16.pdf
- Jha, H. B. (2019. október 23). Xi Jinping's visit to Nepal: A diplomatic victory for China? *Observer Research Foundation*. <https://www.orfonline.org/expert-speak/xi-ping-visit-nepal-diplomatic-victory-for-china-56932/>
- Joël, R. (2018). Comparing economic growth across the world. *Full Fact*. <https://fullfact.org/economy/global-economic-growth/>
- Lodhi, M. (2010). India's Military Doctrine. *Khaleej Times Online*. http://www.khaleejtimes.com/DisplayArticleNew.asp?col=§ion=opinion&xfile=data/opinion/2010/January/opinion_January39.xml
- Macan-Markar, M. (2018. szeptember 30). China's infrastructure diplomacy takes a beating in Asian elections. *NIKKEI Asia*. <https://asia.nikkei.com/Spotlight/Belt-and-Road/China-s-infrastructure-diplomacy-takes-a-beating-in-Asian-elections>
- Mahurkar, U. (2019. augusztus 9). Downsizing Kashmir. *India Today*. <https://www.indiatoday.in/magazine/the-big-story/story/20190819-downsizing-kashmir-1578639-2019-08-09>
- O'Neill, A. (2021). India: Share of global gross domestic product (GDP) adjusted for Purchasing Power Parity (PPP) from 2016 to 2026. *Statista*. <https://www.statista.com/statistics/271328/india-share-of-global-gross-domestic-product-gdp/>
- Organization for Economic Cooperation and Development (2013).: *Looking to 2060: Long Term Growth Prospects for the World*. London, <http://www.oecd.org/eco/outlook/lookingto2060.htm>.
- Sandler, T. & George, J. (2016). Military Expenditure Trends for 1960–2014 and What They Reveal. *Global Policy*, 7 (2), 174-184.
- Seychelles News Agency (2020. augusztus 18). *India seeks to counter China sway in Maldives with bridge project*. <http://www.seychellesnewsagency.com/articles/13399/India+seeks+to+counter+China+s+way+in+Maldives+with+bridge+project>
- Singh, A. K. (2021). Why has India's 'necklace of diamonds' strategy in the Indian Ocean Region not been as successful compared to China's 'string of pearls' strategy? *Manohar Parrikar Institute for Defense Studies and Analyses*. <https://idsa.in/askanexpert/why-has-india-necklace-diamonds-strategy-indian-ocean-region>
- Stockholm International Peace Research Institute (2021). *SIPRI Military Expenditure Database*. <https://www.sipri.org/databases/milex>
- Tandom, R. (2018. február 26). India Needs 10 Million Jobs Per Annum Till 2030 To Counter Unemployment. *Business World*. <http://www.businessworld.in/article/India-Needs-10-Million-Jobs-Per-Annum-Till-2030-To-Counter-Unemployment-/26-02-2018-141808/>
- The Hindu (2019). *The Jammu and Kashmir Reorganisation Bill, 2019*. <https://www.thehindu.com/news/resources/article28823852.ece/Binary/FullTextofJ&KReorganisationBill.pdf>
- Trading Economics (2021). *South Asia - GDP Per Capita, PPP (current International \$)*. <https://trading-economics.com/south-asia/gdp-per-capita-ppp-us-dollar-wb-data.html>
- U.S. Department of State (2020). *Agreement for Bringing Peace to Afghanistan between the Islamic Emirate of Afghanistan which is not recognized by the United States as a state and is known as the Taliban and the United States of America*. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/02/Agreement-For-Bringing-Peace-to-Afghanistan-02.29.20.pdf>
- United Nations (2017). *UN World Population Prospects 2017*. <https://population.un.org/wpp/>
- The White House (2017). *National Security Strategy of the United States of America*. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>
- Wong, C. (2021. február 25). China can extend Hambantota port lease to 198 years, Sri Lankan minister says. *South China Morning Post*. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy/article/3122975/mistake-china-can-extend-hambantota-port-lease-198-years-sri>
- World Bank (2021a). *Population, total - Bhutan, Maldives, Afghanistan, Bangladesh, India, Nepal, Sri Lanka, Pakistan*. <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=BT-MV-AF-BD-IN-NP-LK-PK>
- World Bank (2021b). *GDP (current US\$) - India, Bangladesh, Bhutan, Afghanistan, Maldives, Nepal, Sri Lanka, Pakistan*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=IN-BD-BT-AF-MV-NP-LK-PK>
- World Bank (2021c). *GDP per capita, PPP (current international \$) - India, China*. <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.PP.CD?locations=IN-CN>